

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

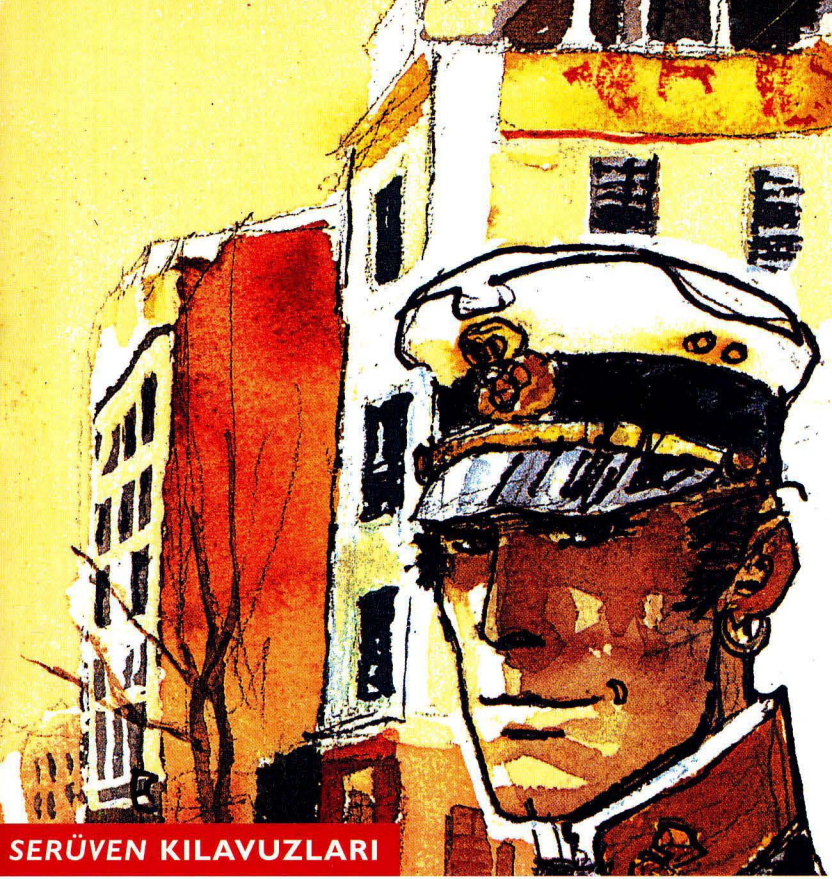
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

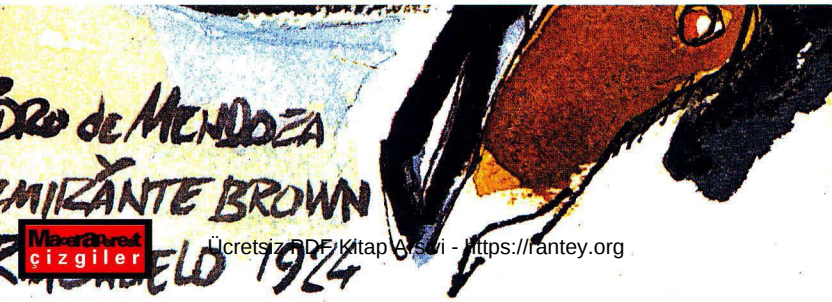
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SERÜVEN KILAVUZLARI

Corto Maltese

BİR KAHRAMAN HAKKINDA SEÇME YAZILAR

Bro de MENDOZA
MIZANTE BROWN
MENDO 1924

Macerantest
çizgiler

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://fantey.org>

Corto Maltese Kılavuzu

SERÜVEN KILAVUZLARI

Corto Maltese Kılavuzu

© Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 2004

Bu çalışmanın bütün hakları saklı ve yazıların her birinin hakları, ayrı ayrı yazarlara aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntıların dışında yayımcının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz. Bu çalışma, *Serüven* dergisinin ücretsiz ekidir.

Kurumsal kimlik danışmanı: Serdar Benli

Kapak tasarımı: Murat Deniz

Dizgi düzeni: Melior, 9 / 12,5 pt.

Ofset hazırlık: Oğlak Yayınları

Baskı: Oğlak Baskı Hizmetleri

Tel: (0-212) 612 73 05

Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.

Genel yönetim: Senay Haznedaroğlu

Yayın yönetmeni: Raşit Çavaş

Zambak Sokak 29, Oğlak Binası, 80080 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0-212) 251 71 08-09, Faks: (0-212) 293 65 50

e-posta: oglak@oglak.com

Birinci baskı: 2004

Levent Cantek

Corto ile geç tanıştık. Türkiye’de çizgi romanların çok sattığı yıllarda, başka ülkelerde adı haysiyetle anılan ürünlerdendi. Bize yansması bile olmamıştı. Memleketin yeni şeyleri beğenmekte tereddütlü, müşkülpesent okuru, bugün, Corto’ya aynı sempatiyle bakar mı bilinmez. Ama Corto Maltese’i haysiyetli sayan özellikler değişmiş değil. İlk yayımlandığında onu farklı kılan birkaç özellik vardı. Dönemsel olarak Corto’yu çizgi roman evreninde devrimci kılan özelliklerdi bunlar. Çabuk çizilmiş hissini veren fırça kullanımı ve çiniyle kâğıdın beyazlığını karşıtlık olarak kuran kareleri hemen göze çarpıyordu. Bu görsel tespit, onu tarz olarak Milton Caniff’e yaklaştırıyordu ama önemli bir farkla: Caniff, "gerçekliği" güçlendiren sert bir çini kullanırken, Pratt, Corto’nun anlatımına uygun biçimde masalımsı düşselliği andıran bir yumuşaklığı tercih ediyordu. Kimi zaman tarama ucunu incelikle ayrıntıcı bir görsellik için kullanmıyor değildi ayrıca. Ancak asıl fark sanıyorum, anlatılan öykülerdeydi.

Önce hemen görünenlerden bahsedelim: *Golden Age* dönemi serüven çizgi romanlarını andıran tipler ve mekânları vardı, hikâyeler mutlaka bir seyahate, aranan bir hazineye ya da yolda karşılaşılan türlü tehlikelere dayanıyordu. Ancak Corto’yu kendine özgü kılan, kesitler sunan anlatım dili ve çarpıcı diyaloglarıydı. Ölüme yakın duran tipler ve mekânları vardı, hikâyeler mutlaka bir seyahate, aranan bir hazineye ya da yolda karşılaşılan türlü tehlikelere dayanıyordu.

hiç beklenmedik bir anda garip-derinlikli, kimi zaman edebiyatı çağrıştıran konuşmalara başlıyorlardı. Corto'nun az konuşan, bencil ve hedonist sayılabilecek görünümünü ters-yüz eden, aslını açığa çıkaran sahneler de böyle başlayabiliyordu. Anlamaktan yorulmuş Corto'nun neleri hatırladığı ve aslında nelerle avunduğunu görmek dizinin önemli parçalarından birini oluşturuyordu.

Çizgi romanlar genellikle tefrika mantığına uygun olarak üretilir. Her hafta başlayıp biten (ya da albüm olarak belli sayıdaki sayfayla sınırlanarak) hikâyeye anlatmak bir ekonomi gerektirmektedir. Tasarlanan her kare, hikâyenin bir parçasıdır ve akışı sağlayan bir "an" ya da "anlatıma" denk düşmektedir. Pratt hikâyeyi, bir bir serüven romanında olmayacak kadar hikâyeyi yavaşlattığı için genel seyir ile ilgisi olmayan sahnelerle karşılaşırız. Hikâyeye kesilirken, temelde bir duyguya dayanan, oldukça insani diyaloglar okuruz. Corto biriyle konuşmaktadır ya da susmaktadırlar, evet bazen birbirinin aynısı, tek bir çizgisi değişmemiş, tek bir sözün geçmediği kareler izleriz. Resmedilenler, sabit bir kamera önünde sessizce duran oyuncularını çağrıştırdığı gibi çizgi romanı ifade olarak edebiyata yaklaştıır. Sürekli aksiyon içinde, şaşırma-irkilme anlarının bolca kullanıldığı, sonu ünlem işaretiyle biten konuşmaların sıkça geçtiği çizgi romanı biçimsel olarak farklılaştıran bir müdahaledir bu. Kalabalıklar, savaşlar, kovalamacalar içinde durgun, bekleyen ve mutlaka özleyen insanlara rastlarız. Adlandırmak gerekirse her şey hüznü çağrıştırmaktadır. "Demek zaman geldi" diye kalkıp kaçmaya ya da kovalamaya devam edecek, ölmeye gideceklerdir. Corto, katıksız bir aynılığın, bıkkınlığın içinde o sahneleri birçok kez yaşamış, "dünya kaç kere kayboldu, kaç kere bulundu" diyebilecek biridir. Sürprizleri, itirafları ve cesareti, kaçıp giden, erken büyüme zorunda kaldığı geçmişini/cocukluğunu yakalamak içindir sanıyorum. Ermişliği, deneyimlerden-ya-

şanmış olaylardan ve karşılaşılmış insanlardan beslenir. Hep bir şeylerin peşinden gider ama onu hep ufku, güneşin batışını ya da yıldızları izlerken hatırlarız. Hugo Pratt adlı adamın kahramanı olduğunu biliyordur sanki.

CORTO MALTESE

Çeviren: Yiğit Us

Corto Maltese, "gemisiz gemici", İtalyan sanatçı Hugo Pratt'ın (1927-1995) yarattığı en meşhur karakterdir. Ortaya çıkışı *Bir Tuz Denizi Şarkısı* adlı çizgi romanda olmuştur, bu hikâye ise ilk olarak 1967-1969 tarihleri arasında, *Sgt. Kirk* adlı İtalyan dergisinde yayınlanmıştır. Corto Maltese çok geçmeden dünyanın bütün köşelerinde geçen nefes kesici maceraların başkahramanı olur. Başkahramanı mı dedik? Belki bu maceralara "şahit" olur demek daha yerinde olur, zira bazen şüpheci, bazen romantik bu denizci, genelde olaylara katılmak yerine izlemekle yetinir, gerçi bu ilkeyi zaman zaman türlü hilelerle bozduğu da olur.

Corto'nun ait olduğu çağ, kabaca söylemek gerekirse 20. yüzyılın başı, ilk otuz yılıdır. Büyük değişimlerin ve ayaklanmaların olduğu bir dönemdir bu. Bu dönemde devrimci akımlar bütün dünyayı titretiyordu, Sanayi Devrimi, tıpkı savaşlar gibi, dünyanın her köşesinde gözlemlenebilir bir olgu olmaya başlamıştı, imparatorluklar çöküyordu ve Avrupa'nın sömürgecilikten edindiği güç zirve noktasına varmıştı, (ama Avrupa bunu inatla reddediyordu), haritacılar dört yüz yıl önceki büyük keşifler çağından beri bu kadar yoğun çalışmamışlardı. Çizilen haritalar yalnız coğrafi haritalar değildi, bilimde de yepyeni haritalar çiziliyordu. Her gün bir başka bilimsel devrim oluyordu. www.kitaparsivi.org ve www.kitaparsivi.org derinden

gelse de etkisi muazzam olan "akılcılık", 20. yüzyılın temelini oluşturduğu varsayılan bir ilke olmaya başlıyordu. Alman sosyolog Max Weber, yaşanan sürece tam yerinde bir tarifile "dünyanın büyüünün kayboluşu" diyordu.

Bütün bu hayhuyun tam ortasında, görünüşte her zaman büyük olayların eşiğinde köşesinde kalan bir maceracı (ve kendine taktığı unvanla "bahtı açık bir beyefendi") olan Corto Maltese, hiç durmadan yeni ufuklar arıyor ve hem coğrafi hem varlıkbilimsel anlamda Batı uygarlığının sınırlarını keşfediyor. Tezahürü düşler ve söylenceler yoluyla (ya da şamanlar ve kahinlerle) gerçekleşen büyü ise bu sınırlarda her daim varlığını koruyor. Bu çağın çok geçmeden bir "*temps perdu*", bir kayıp zaman olacağı hissiyatı Corto Maltese'in dünyasında kuvvetlidir, büründüğü bütün kılıklarla modernlik de gitgide bu dünyanın her yanını sarmaya başlar. Hugo Pratt'ın hikâyeleri kesinlikle nostaljik bir hava taşır denilebilir, ancak yazarın kaçış edebiyatı yaptığı yönündeki yakıştırmaların haklı tarafları olsa da unutmamalı ki modern dünyanın hayal gücü ve düşleme karşı oluşturduğu tehdit, Hugo Pratt'ın modernlik ve akılcılığa karşı işlediği günahları haklı çıkaracak niteliktedir.

1927'de doğan Hugo Pratt'ın ölümüyle belki de son klasik macera çizgi romancısı da öldü.

Gençliğinde kendisine ilham veren Amerikan macera çizgi romanları yozlaşıp ölmeye başlarken Hugo Pratt, öncüllerini aş(a)masa da onlara denk çeşitli çizgi romanları Avrupa'da ve Güney Amerika'da çizmeye ya da yaratmaya başlayarak türü yeniden canlandırdı. Bunların arasında en ünlüsü elbette klasik Corto Maltese hikâyeleridir. Şu var ki Pratt, tepeden zembille inmiş değildir, Corto Maltese, Pratt'ın bu işle uğraşan bir grup sanatçıdan yalnızca biridir ve uzunca bir çıracılık döneminin ve birbirini etkileyen, çoğu basıldıkları ülke di-

şında bilinmeyen pek çok çizgi roman serisinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Aşağıda Hugo Pratt'ın Lozan, İsviçre yakınlarındaki evinde gerçekleşen ve Graziano Origa tarafından yapılan söyleşide, sanatçı kendine etki eden kişilerden ve meslektaşlarından bahsetmektedir.

GRAZIANO ORIGA: Sizce Hugo Pratt, sürekli aynı filmi çektiği söylenen Fellini gibi, aynı çizgi romanı çiziyor demek doğru olur mu?

HUGO PRATT: Hayır, bu görüşe katılmıyorum. Belki yarattığım karakterlerin çoğu zaman birbirlerine rast gelmelerinden, bir hikâyeden diğerine atlamalarından ötürü böyle bir izlenime kapılıyor insanlar. *Çöl Akrepleri*'ndeki (*Les Scorpions du Désert*) Teğmen Tenton, hem *Cangıl Ann*'de (*Anna della Jungla*) hem de *Corto Maltese*'de boy gösteriyor. Bu neden böyle biliyor musunuz, hepsi devasa bir satranç oyununun parçası. Bana işlerin böyle olması gerektiği dersini veren Milton Caniff'ti (1907-1988). O da çoğu zaman piyonlarını alır, bir oraya bir buraya oynatırdı, bunun sonucunda Ejder Leydi (*Dragon Lady*) ve Burma birbiriyle tanıştı ve önemli karakterler oldular..

GRAZIANO ORIGA: Sohbetlerinizin çoğunda sözü Caniff'e getiriyorsunuz. Kendisini başöğretmeniniz mi sayıyorsunuz?

HUGO PRATT: Lafı hep Caniff'e getirmemin nedeni, yarattığı çizgi romanların olağanüstü zarafeti. O, çizgi romanlarda bir devrim yarattı.

GRAZIANO ORIGA: Caniff dışında hangi sanatçılardan etkilendiniz?

HUGO PRATT: *Tim Tyler's Luck*'ın yaratıcılarından Lyman Young'dan mesela. Young (1983-1984), muhteşem Afrika maceraları anlatıyordu, pes-pese iki kusağın kendilerini hayal dünyasına kaptırmasına neden oldu. Bir de çizgi roman tari-

hinin en güzel kadınlarını çizmiştir kendisi. Örneğin Lorilla ya da Kraliçe Loana gibi. Bu kadınların kişiliği, tarzı vardı, üstüne üstlük çok seksiydiler.

1935 yılında bir çocukken -daha Etiyopya'ya gitmemiştim o zamanlar- şu an çok az kişinin hatırladığı, eserleri *L'Avventuroso*'da çıkan bir başka büyük sanatçı vardı: Will Gould'du (1911-1984) bu. Red Barry'nin ve Bob Star'ın yaratıcısı. Çizme arzusunu muhtemelen ondan almışımdır. Gould'un sanatının dinamiklikte ve modernlikte eşi benzeri yoktu.

Bir zamanlar yaptığım bir işe giriş yazısı yazmıştı. Çizgi romanlarımı görünce bana bir mektup yollamış, mektupta ise şöyle bir benzetme yapmıştı: Yaptıklarım nakavt yumruğunu atmayı bekleyen boksöre benziyormuş. Diyordu ki: "Pratt kardeşim, gördüğüm kadarıyla yumruk yağdırmaya başlayan bir boksörün kendine olan güvenine sahipsin. Mürekkep hokkasına kalemi, fırçayı daldırıp, kadife pürüzsüz, simsiyah bir hat çekmekten korkmuyorsun." Güzel bir iltifattı bu. Boksör benzetmesi de yerindeydi. Bu mektubu hâlâ saklarım, çok değerlidir benim için.

Gould tam bir ayyaş gibi öldü, yatakta sigara içiyormuş. Zamanında kendisini aramadığım yer kalmamıştı, Amerika'dan Lucca Salon'a olan yolculuğunu da karşıladım ama telefonda sormaz mı, "California'dan New York'a olan yolculuğumu kim ödeyecek?" diye. Bunu işitince "Yarabbi'm! Tam bir dilenci!" diye düşünmüştüm. Amma velakin, gerçek ustalardan birisiydi, çizgi romana soylu bir zarafet katmış kişilerden biriydi. Tıpkı Alex Raymond gibi, o da *Baytekin*'le (*Flash Gordon*) o dönemin oğlanlarının bütün dünya görüşünü alaşağı etmiş, hepsine bulutların üstünde şehirler hayal ettirmişti.

GRAZIANO ORIGA: *Peki ya ondan önce?*

HUGO PRATT: *Gould'dan önce.* Art Nouveau akımına

gitmeli ve Windsor McCay (1869-1934) gibi büyük sanatçıları

anmalıyız. McCay'in yarattığı karakter, Küçük Nemo (Little Nemo), düşler kurar, devasa çiçeklerin olduğu inanılmaz dünyalarda bulurdu kendini. Nemo bir papatya vazosunun içinde kaybolurdu, derken papatyalar bir cangıl oluverirdi.

GRAZIANO ORIGA: *Hep Amerikalı çizerleri anıyorsunuz?*

HUGO PRATT: Tabii. Amerikalılar'ı incelerken Amerikalılar'ın biz Avrupalılar'ın mimarisindeki, şiirindeki ve resmindeki fikirleri ödünç aldıklarını unutuyoruz genelde. Alex Raymond'un belli bir mimariyi, tasarımı nereden bulduğunu araştırarak olursak Barcelona Katedrali'nin cephesini bitirmeye ömrü vefa etmeyen [Antonio] Gaudi'nin kulelerinden örnek aldığı ortaya çıkacaktır. İzlenimcileri de unutmayalım, Japonlar da onlardan çok şey almışlardır.

GRAZIANO ORIGA: *Kendinizi en yakın hissettiğiniz ya da hayranlık duyduğunuz İtalyan meslektaşlarınız kimler?*

HUGO PRATT: Çoğu işinde o kadar iyi ki. Mario Faustinel-li'ye (d. 1924) minnettarım çünkü bana bir sanatçı olma şansını o verdi. Sonra Dino Battaglia'dan (1923-1983) söz etmem gerek, şiir gibi çizerdi. Grazia Nidasio da [İtalya'nın en ünlü kadın çizeri] çok yetenekliydi, *Valentina Mela Verde*'yi (*Valentina Yeşil Elma*) yaratınca yarışta herkesten öne geçti. Grazia Nidasio Hanımefendi'nin çok zarif bir üslubu vardı ve karakterleri de son derece şirindi. Birlikte çalıştığımız günleri sevgiyle anarım, her zaman iyi bir çalışma arkadaşı olmuştur.

GRAZIANO ORIGA: *Dina Battaglia ve Grazia Nidasio. Bu adlarla 1960'lardaki Corriere dei Piccolo dönemine dönüyorsunuz.*

HUGO PRATT: Doğru, Arjantin'den yeni dönmüştüm. *Corriere*'ye gidişimi ve kendimi Carlo Triberti'ye takdim edişimi hatırlıyorum. Triberi bir sanat yönetmeni olmaya layık değildi, tek bir değişim yapmaya cesareti yoktu. *Corriere dei Piccoli*'yi çocukluğundaki gibi sanıyor ve her şeyi eskisi gibi yapmaya çalışıyordu. Ağzında piposu, çizdiğim sayfalara

baktı ve "Duruma bir bakarız" dedi. Çizimlerimi hiç beğenmediğini anında fark ettim. Sonra Gian Carlo Francesconi'nin yanına gittim, başeditördü kendisi. Francesconi çağdaş bakış açısına sahip bir adama benziyordu, gençti, upuzun sakallarıyla garip bir havası vardı. "Beni bir dinler misin?" dedim ona. "Bana iş lazım ama şu diğer ofisteki adamlar canıma okuyor. Yardım edemez misin?" Adam gülmeye başladı ve "Tamam, ben hallederim" dedi. Ardından da bana iş verdi. Hayatta işte böyle insana yardım elini uzatan insanlar olur. Bana yardım elini uzatanlar oldu, bu sebepten ötürü genç çizicilere yardım etmenin boynumun borcu olduğunu düşünüyorum.

GRAZIANO ORIGA: *Corriere dei Piccoli'de daha çok mücadele etmeniz gerekmiş.*

HUGO PRATT: Öyle, öyle, tam bir savaşçıyım da. Ama çoğu zaman savaştan elim boş dönerdim. Vaktiyle *Corriere Della Sera*'da bir tür ayaklanma çıktı, bizden sahte bir sözleşme imzalamamızı istemişlerdi. Ben bu işe yanaşmadım ama kalan herkes imzaladı. Bir tek Iris De Paoli benden yana çıkmıştı. O savaşçı bir hanımefendiydi. Arjantinli'ydi ve bant karikatür biçimindeki tiyatrosu çok iyiydi. Sanki çizgi roman biçiminde ufak bir *commedia dell'arte* sahneliyordu.

GRAZIANO ORIGA: *O yıllarda muhteşem bir tarihi çizgi roman çizmiştiniz: Fanfulla'nın Maceraları.*

HUGO PRATT: *Fanfulla (Le avventure di Fanfulla)*, üslubunda bir değişikliği simgelediğinden önemlidir. Öncesine kıyasla daha serbest bir çizim tarzı benimsemiştim onu çizerken. *Corriere dei Piccoli*'deki meslektaşlarımdan Triberti'ye gidip çok hızlı çalıştığımın şikâyet ettiklerini hatırlıyorum. Floransa'da geçen bir şeyler çizmem gerekiyordu ve meslektaşlarıma göre şehir hiç belli olmuyordu. Üç tane servi ağacı ve ufak bir kiliseye açılan dar bir sokak çizmiştim. Bence Toscana buydu işte.

HUGO PRATT: Biz İtalyanlar kendi sanatımızdan anlamıyoruz. Barok resimlerinin, Napoli *seicento*'sunun 18. yüzyıla yayıldığını düşünürüz hep. Kimsenin bilmediği, Napoli pazarlarına dair eşsiz güzellikte resimler var o dönemden. İnsanların Van Gogh'dan, Gaugin'den, Cézanne'dan bu kadar söz etmesini bir türlü anlayamıyorum. Yanlış anlamayın, bunların hepsi büyük ustalar ama İtalya'nın *macchiaioli*'sinden söz eden yok. Hele Fattori'yi düşünün. İşin doğrusu sanat anlayışı bile modaya bağlı. Klimt ve Egon Schiele boy gösterebilmişse, kafası çalışan birileri boy göstermelerini sağladığındandır. Norman Rockwell'in İtalya'da tanınmasını sağlayan Sgarbi'dir, bugünlerde de televizyonlardan inmiyor. Sgarbi, Rockwell'in tanınması için bütün *Saturday Evening Post* dergilerinin kapaklarına çıkmasını sağladı. Rockwell'in ne muhteşem bir ressam olduğuna dair ilk konuşmaya başlayan da Sgarbi'dir, diğerleri adama boyacı muamelesi yapıyordu. Ancak şu da var Rockwell'in de Flaman ressamlardan eksik kalır yanı yok.

GRAZIANO ORIGA: *Corto Maltese* dergisi Temmuz sayısıyla sonlandı...

HUGO PRATT: Evet, neredeyse on yıl oluyor. Bu iş için Ekim'i beklemeliydiler. Rizzoli Yayınevi kepenği indirmeye karar vermişti, daha fazla para kaybetmeye değmeyeceğini düşünmüşlerdi çünkü çoktan büyük bir miktarı batırmışlardı. Ne olursa olsun bütün kuşe kâğıt dergiler içerisinde en iyisi *Corto Maltese*'di. Diğerleri sekiz bin, bilemedin 12 binin altında satarken *Corto* hâlâ 16-17 bin nüsha satıyordu. Aslına bakılacak olursa, her ay büyük çizerlerin ve büyük yazarların hikâyelerinin yayınlandığı böylesi bir dergiyi yayından kaldırmak kültürün bir parçasını kesip atmaya eş. Hâlâ derginin sonlanmasından söz edilmesi tesadüf değil, herkes bu işten pişman. Rizzoli istese *Corto Maltese*'i kapamayıp, kendi yayıyla kavrulmasını sağlayabilirdi. Hep gözbebeğimiz derlerdi

bu dergiye ama görünen o ki gözden çıkarmışlar gözbebeklerini. İşte bir dizi böyle biter. Yine de benim hikâyeyi sona erdirmem gerekiyordu.

GRAZIANO ORIGA: Derginin son paneli çok manidar.

HUGO PRATT: Evet! "Hepimiz sokaklara döküleceğiz" diyen bir kişi var.

HUGO PRATT, VAROLUŞÇU YAZAR

Andrew B. Etris

Hugo Pratt macera dolu bir hayata çocuk denecek bir yaşta adım atmıştı. 15 Haziran 1927 yılında, Rimini yakınlarında doğmuştu. İngiliz kökenli bir Fransız olan babasının, kabarık suç dosyası yüzünden iş bulmak için İtalyan sömürgesi olan Habeşistan'a gitmesi gerekmişti. Sonunda bulduğu iş ise İtalya adına sömürge polisliği yapmaktı! Pratt'ın annesi Venedikli bir kadındı ve Hugo 10 yaşına gelene, yani babası bütün aileyi toplayıp Addis Ababa'da yaşamaya götürene kadar burada yaşadı. 1941 yılında, İtalya'ya ait olan Doğu Afrika'yı bu kez Britanyalılar fethedince Pratt'ın babası hapse atıldı ve ertesi yıl, bir esir kampında kaptığı bir enfeksiyondan öldü. Papa ve Müttefik Kuvvetler, Afrika'daki İtalyan ailelerin kendi ülkelerine geri gönderilmelerini sağlayınca Pratt'ın annesi 1942 yılında Venedik'e dönebildi. Müttefikler'in 1943 yılında Sicilya'yı işgal etmesinin ardından, 1943 yılında Almanlar kuzey İtalya'da faşist bir kukla devlet kurdular. Hugo Pratt o yıl, Umbria şehrindeki Scuola Militere Città di Castello adlı askeri okulla yollandı. Eylül 1943'te ise "Battaglione Lupo"ya, yani faşist "Sosyalist Cumhuriyet"e ait bir özel kuvvete yazıldı. Burada, İtalya'daki İtilaf Kuvvetleri teslim olana kadar, istihbarat bölümünde tercüman olarak çalıştı. Ardından bir gemiyle Avustralya'ya gönderildi. 1945'te İtalya'ya dönüşüyle birlikte Venedik'te Güzel Sanatlar Akademisi'nde oku-

maya başladı. Bu dönemde Mario Faustinelli ve Alberto Ongaro'nun katkılarıyla, ilk çizgi roman kahramanını, suçla gizlice mücadele eden Asso di Picche'yi yarattı. 1950 yılında Arjantin'e göç etti ve Cesare Civita, Buenos Aires'te *Editorial Abril* ve *Editorial Frontera* gibi pek çok yayında çalıştı. Bu süre içinde bir yandan da Escuela Panamericana de Arte adlı bir sanat okulunda ders verdi. 1952'de kısa bir süre için Venedik'e dönüp evlendi ama beş yıl sonra eşinden boşandı.

Pratt, Güney Amerika'daki en önemli çizgilere can verdi: Bir *western* olan *Sgt. Kirk* (1953), bir II. Dünya Savaşı hikâyesi olan *Ernie Pike* (1956) ve bir cangıl macerası olan *Anna Della Jungla* (1959) gibi. Pratt ardından Arjantin'den Londra'ya taşınıp, *The Daily Mirror*, *The Sunday Pictorial* gazeteleri ve Fleetwood yayınları için çalışmaya başladı. Kısa bir süre için Arjantin'e dönüp, *Mister* adlı bir derginin yayın yönetmenliğini yaptıktan sonra yeniden İtalya'ya döndü ve Milano şehrindeki *Corriere dei Piccoli* için çalışmaya başladı. Ardından 1967 yılında aylık *Sgt. Kirk* için çalıştı. Bu dönemde bir korsan hikâyesi olan *Capitan Cormorant*'ı, bir detektiflik hikâyesi olan *Luck Star O'hara*'yı ve Güney Denizleri'nde geçen (Corto Maltese'in bir yan karakter olarak ilk kez görüldüğü) *Bir Tuz Denizi Şarkısı*'nı yarattı.

1960'ların sonlarına doğru *western* maceralarına ilgi kalmayınca Pratt, 1 Nisan 1970 tarihinde, haftalık bir Fransız dergisi olan *Pif-Gadget* için düzenli bir seri olarak Corto Maltese'i çizmeye başladı. 1973 yılında ise meşhur Belçika çizgi roman dergisi *Tintin* için çalışmaya başladı ve bir II. Dünya Savaşı hikâyesi olan *Les Scorpions du Désert*'i (Çöl Akrepleri) yarattı. *Çöl Akrepleri* hikâyesindeki Cush, Corto Maltese'in ölümüne dair bilinenleri bize sunar ve Corto'nun İspanyol İç Savaşı sırasında kaybolduğunu ve muhtemelen Cumhuriyetçiler'in yanında çarpışırken öldüğünü söyler.

Pratt ömrünün son yirmi yılında bir dizi çizgi roman seri-

si yaratmıştır. Aralarında en dikkate değer olanları, Güney Afrika'daki sömürge savaşlarını anlatan *Cato Zulu* (1984), kendi başına bir yasa olan, Kanadalı atlı polisinden *Cizvit Joe* (*Jesuit Joe*, 1978-1984) ve Doğu Afrika'da geçen bir macera hikâyesi olan *Cennetin Batısı*'dır (*West of Eden*). Pratt ayrıca Milo Manara'nın çizdiği iki çizgi roman yazmıştır: New England'daki Püritanlar'ı ve Kızılderililer'i konu alan *Pastırma Yazı* (*Un été indien*) ve 19. yüzyılın başındaki Arjantin'i anlatan *El Gaucho*. Hugo Pratt ayrıca birkaç roman ve hayatını anlattığı bir kitap da yazmıştır. Pratt, Lozan yakınlarındaki evinde 20 Ağustos 1995'te kanserden ölmüştür.

Hugo Pratt, çizim tekniği açısından Milton Caniff'ten yoğun biçimde etkilenmişti. Caniff'in bant çizgi romanı *Terry and the Pirates* (*Terry ve Korsanlar*) Güney Pasifik'te ve çizildiği dönemde geçen bir hikâyeydi. Caniff, siyah beyaz çizimlerin fırça tekniklerinde bir ustaydı ve negatif boşlukla tanımladığı güçlü bir zıtlık görüntüsü Caniff'in imzası gibiydi. Pratt da bu tekniklerin yanı sıra Caniff'in geniş, güçlü fırça darbelerini taklit etti. Pratt, düşünce dolu açıklamaların olduğu karelerle, sözden yoksun hareket sekanslarını birbiriyle karşıtlık yaratacak biçimde kullanır. Pratt'ı etkileyen Caniff'in karmaşık ve çoğu zaman trajik karakterleri, pathosu kullanışı, süregelen yan olay örgüleri, gizemli ve güçlü *femme fatale*'ları (meşum kadınları) da önemlidir. Pratt kendi dramatik zıtlıkları ve gizemli diyaloglarının yanı sıra kendi minimalist tarzını da geliştirmiştir. Eserleri çatışmaların üzerine değil, birer düzenbaz olan karakterlerin seyahatleri üzerine kuruludur. Okuyucular amacı yolculuğun kendisi olan bir sefere katılır, vaat edilen ganimetlerse bir şeyler keşfetmek için bahanedir yalnızca.

Pratt, sebatla tarihin ayrıntılarının peşine düşmüştü ve hikâyelerine tuhaf bir hava katmayı severdi. Kurgu karakterleri Stalin, Jack London, Butch Casidy ve Sundance Kid gibi tari-

hin içinden fırlamış, gerçek karakterlerle birlikte kullanırdı. Corto Maltese'in Kurosawa'dan etkilenerak ortaya çıktığına dair pek çok ipucu vardır: Corto Maltese kendini olan biteni takmayan, kendi derdine düşkün, vakar bir kişiymiş gibi gösteren ama alttan alta mazlumlara her fırsatta yardım etmeyi âdet edinmiş, az söyleyip, öz söyleyen bir tür samuraydır. Caniff gibi Pratt da bu kahramana zıtlık yaratması için *femme fatale* kimliğinde birtakım kadınlar yaratmıştır. Pratt'ın kadınları zarif, hırslıydı ve şeytana pabucunu ters giydirebilecek kadar zekiydiler. Bu kadınların çoğu, dünya başlarına yıkılsa, kendilerine olan hâkimiyetlerini kaybetmezdi. Pratt'ın karmaşık karakterleri betimleyebilme yetisi, bir çizgi roman karesinin sınırları içinde etkin biçimde dramı ve trajediyi sunmasını sağlar.

İlk başta Corto'nun maceraları göze (göreceli olarak) yavan gelebilir ama Pratt'ın ironi anlayışı ve edebi zevki hikâyelerin gelişiminde kendini belli eder, okuyucuyu esir alır. Bana kalırsa *Corto Maltese Sibirya'da* düz macera hikâyeleri arasında en iyisidir, bazı Corto hayranları *Keltler*'i tercih edecektir. Belki de bu *Keltler*'de Pratt'ın karakter yaratma konusundaki kabiliyeti en üstün haliyle ortaya çıktığındandır. İş Pratt'ın en iyi eserine gelince benim tercihim *Venedik Masalları* olurdu: Pratt bu eserinde kullandığı ifade alanıyla oynamaya başladı: Düşlem, bellek ve ruhsallık derin bir tür maceraya dönüşür: *Les Helvetiques (Gizemli Gül)* ise Hesse'nin Jung gizemciliğinden görünür biçimde etkilenmiş bir tür yazınsal düşlemdir. Pratt çizgi romanın ifade biçimlerini, sürekli olarak, daha önce ifade edilmemiş düşünceleri aktarmak için kullanmıştır. En sonunda *Mu* hikâyeleri Pratt, okuyucuları maddi dünyayı bırakıp, kadim gerçeklerin kayıp dünyasını aramaya teşvik eder.

TÜRKİYE'DE CORTO, TÜRKÇE'DE CORTO

Şenol Bezci

Corto Maltese'in Türkiye'deki ilk macerası 1999 yılında yayınlanır. Dost Kitabevi Yayınları, Corto'nun ilk üç albümünün çevirmeni ve söz konusu yayınevinde editör olan Levent Yılmaz'ın önerisiyle girer işe. Dost Yayınları çizgi roman yayıncısı değildir, daha önce çizgi roman yayınlamamıştır ama Corto'nun *Bir Tuz Denizi Şarkısı*, *Oğlak Burcu Altında* ve *Corto, Git Gidebildiğin Kadar* albümleri on üç ay içinde yayınlanır. Corto ya da yaratıcısı Hugo Pratt daha önce hiçbir Türk yayınında yer almadığı için riskli bir iştir bu, özellikle de Corto'nun geleneksel çizgi romandan ne kadar uzak olduğu düşünüldüğünde. Ancak, bugün Corto'nun yayınından sorumlu olan editör Ali Karabayram'ın deyişiyle, çizgi roman "candan" bir okurla karşılaşır. Çizgi roman satış rekoru falan kırmaz ama Pratt'ı zaten bilen bir kitle vardır, satışlar düşük de olsa beklentiler düzeyinde ve istikrarlıdır.

Ancak üç albümlük bu çıkıştan sonra yayınevi, Corto konusunda bir sessizliğe bürünür. Bunun sebepleri, yine Karabayram'a göre, ülkede bütün şiddetiyle süren bir ekonomik kriz olması ve yayınevinin bir geçiş sürecinde yeniden yapılanmasıdır. Dört yıl aradan sonra yayınevi, Corto'yu bıraktığı yerden sürdürmeye karar veriyor. Casterman'la yapılan tıpkıbasım anlaşması 10 kitaplık bir diziyi içeriyor. Yayınevi, Nisan ayında *Üç Kedi* ve *Kitap Arslan* kitaplarını da ise *Semer-*

kant'taki Altın Yıldızlı Ev ve *Tango* maceralarını piyasaya sundu. Geriye kalan üç kitap *Corto Maltese Sibirya'da*, *Venedik Masalı* ve *Kayıp Kıta Mu*, 2004'ün sonuna kadar çıkmış olacak. Yayınevinin Casterman'la anlaşması şimdilik yalnızca 10 Corto albümüyle sınırlı ama Karabayram, Pratt'ın diğer çalışmalarıyla da ilgilendiklerini belirtiyor.

Dizi için basılan bir posterin dışında bir tanıtım ya da reklam yapılmamasına rağmen, Corto Maltese entelektüellerin sevdiği bir çizgi roman olduğu için az da olsa kültür, sanat, edebiyat dergilerinde yer bulmuştur. Dünyada Corto'yla ilgili 50'den fazla tez yazıldığı ve çizgi filmi yapıldığı düşünüldüğünde, daha önemlisi Pratt'ın çizgi roman literatüründeki yeri göz önüne alındığında, Türkiye'de çıkan yazı sayısının az olduğunu görüyoruz. Yine de, çoğu çizgi romandan daha şanslı olduğunu düşünerek teselli bulmalı. Corto'nun Türkiye'de yaygınlaşmasında *Virgöl* dergisi önemli bir yere sahip. Tanıtım ve eleştiri yazılarının neredeyse tamamı *Virgöl*'de yayınlanmış. Bu yazılara ek olarak *Radikal*, *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinde köşe yazıları, *Cumhuriyet Kitap* ekinde bir özel dosya ve 2002'de İletişim yayınlarından çıkan *Çizgili Hayat Kılavuzu* adlı kitapta ve internet dergisi *Altzine*'de birer yazı ulaşabildiklerimizden.

Türkiye'de yayınlanmasının hemen sonrasında *Cumhuriyet Kitap*, Corto'yu kapak yapar. 16 Eylül 1999 tarihli dergide hiç telif yazı yok, Umberto Eco'ya ait iki ve Juan Antonio De Blas'a ait birer yazı ve Michel Jourde'nun *Les Inrockuptibles* dergisi için yaptığı söyleşiden alıntılar var. *Corto Maltese ya da Kusurlu Coğrafya* başlıklı birinci Eco yazısı ilk Corto albümünde yer aldığı için çok detaya girmeden şunu söylemeli: Eco bu yazıda Pratt'ın paradoksal bir yönüne değinmektedir. Pratt bir yandan tarihsel ve coğrafi gerçeklere, metinde ortaya çıkan haritalara fazlasıyla özen gösterirken, pek çok şeyi belirsiz bırakmıştır: Cain (Kabil) ve Pandora gibi mitolojik adlar

neye gönderme yapmaktadır? Keşiş kimdir? Rasputin nereden gelir?

İkinci Eco yazısı, Pratt'ın ölümü üzerine yazılan kısa bir uğurlamadır. *Hugo Pratt Öldü ama Bize Corto'yu Bıraktı*'da Eco, kimi ortalama yazarların sıradan sayılabilecek metinleriyle mit ve arketipler yarattıklarını söyler ve Üç Silahşörler ve *Monte Kristo Kontu*'nu örnek gösterir. Pratt ise hem arketipler yaratmış hem bir efsane olmuştur. Üstelik de bunları sıradanlığın çok ötesinde bir sanatçı olarak yapmıştır. 4 Eylül 1995'te *L'Espresso* dergisinde yayınlanan bu yazıda Eco, Pratt'tan "Edebi, mitolojik, etnografik göndermelerin süslediği derin kültürüne karşın herkesçe anlaşılır bir çizer olmaksın öte kusursuz bir öykücü... yani tam bir sanatçı" diye söz eder.

Juan Antonio De Blas, *Yeniyetme Denizcinin Portresi* yazısında, başlıktan da anlaşılacağı üzere bir Corto portresi çizmektedir. Corto'ya değinen kaynaklardan bahsettikten sonra yazar, kahramanımızın Jack London, Amerikalı sosyalist lider John Reed ve *Semerkant'taki Altın Yıldızlı Ev* macerasında esaretten kurtarmak için büyük zorluklara katlandığı Rasputin ile olan dostluğuna ayrıntısıyla değinir. Yazı, Corto'nun biçemsel özelliklerinden de bahseder: "Pratt çizgisel biçeminde resmetmeyi sürdürür. Her kezinde çizgileri basitleştirerek ve derinlik vermek için gölgeler kullanarak sert çizgileri azaltır. Onun denge duygusu, hareketli ya da anlatımlı sahnelerle art arda gelen 'sözsüz' planların kullanımı, kitabı açan ilk sayfa gibi gerçek birer anlatım harikasıdır."

Cumhuriyet Kitap'taki en renkli yazının Pratt'la yapılan söyleşi olduğunu tereddüt etmeden söyleyebiliriz. Ele avuca sığmaz, daldan dala atlayan bir konuşmacıdır Pratt. Çok okumuş, çok gezmiş ve görmüş biri olduğu konuşurken kullandığı göndermelerden bellidir. Aynı konuşma içinde Yahudilik'in üç ekolünden Polinezya geleneklerine, Kabala'dan Walt

Disney'e, İkinci Dünya Savaşı sırasında caz ve bluesa getirilen faşist yasaklamalardan Etiyopya'daki özgür yaşama doğallıkla geçerken, bize çocukluğunu, çizgi macerasını ve Corto'yu anlatır. Asıl olanın hikâyeye iyi bir son bulmak olduğunu söyleyen sanatçı meğer hikâyelerine sondan başlamış. Sürekli değişimden yana olduğunu belirten sanatçı bu söyleşide ölümünden sonra da Corto'nun çizilmesini istediğini dile getiriyor. Hatta bu iş için Manara'nın adını bile vermiş.

Cumhuriyet Kitap'ın yayınından kısa bir süre sonra Corto'ya *Virgül* dergisinde rastlarız. Sevin Okyay, Ekim 1999'da yayınlanan *Maltalı Bir Delikanlı: Corto Maltese* adlı yazısında bir yandan neredeyse bütün Corto web sitelerinde bulabileceğiniz türde, kahramana ve yaratıcısına dair bilgileri aktarıyor, bir yandan da kayda değer bir karakter çözümlemesi yapıyor. Bu çözümlemede Corto'nun, Keşiş ve Rasputin gibi geleneksel anlamda "kötü" karakterlerle olan sıra dışı dostluğunu ve dostluğa verdiği değeri vurguluyor. Kimi zaman vur-dumduymaz, kimi zaman ise gemisini-kurtaran-kaptan anlayışına sahip olsa da, Corto'nun adalet duygusuyla gerekirse dünyanın diğer ucuna bile gidebilecek kadar soylu olduğunu ve ne yapıp edip her hikâyenin sonunda "kayıp kuzuları bir biçimde kurtarıp evlerine" yolladığını belirtiyor.

Bir ay sonra *Virgül*'de Hakan Alpin imzalı bir çizgi roman yazısı çıkar. Yazı doğrudan Corto'yla ilgili değildir. *Sağlıklı Gelişen Bir Çizgi Roman Ortamı İçin* yazısı aslında Kerem Öncül'ün bir önceki sayıda yer alan yazısına tepki olarak yazılmıştır. Alpin, yazının başında Öncül'ün yaptığı içerik ve tarz yanlışlıklarını eleştirdikten sonra "hazır bu yazı vesilesiyle düşüncelerimi *Virgül* okurlarıyla paylaşma imkânı bulmuşken birkaç noktaya daha değineyim" diyor ve Sevin Okyay'ın yukarıda adı geçen yazısında dile getirdiği "Hugo Pratt, Levent Yılmaz'ın nefis çevirisiyle Türkçe'leştirilmiş halde

elimizde" görüşüne katılmadığını söylüyor. Alpin "gerek Levent Yılmaz'ın ödünsüz çeviri konusundaki hassasiyeti, gerekse Dost Kitabevi Yayınları'nın gerçekten kaliteli ve itinalı, güzel tasarımlı albümleri için bütün çizgi romanseverler adına teşekkür" etmesine rağmen Levent Yılmaz'ın çevirisinin, Pratt'ın "şiirsel hüznün yüklü" üslubunu yansıtmakta yetersiz kaldığı görüşünde. Konuyla bağlantılı olarak, Alpin iki tür çevirmen olduğunu iddia ediyor: Metne fazlasıyla bağlı kalamayanlar ve hedef dilin kültüründen unsurları, çeviriyi çeşnilendirmede kullananlar yani metni, çevrilen dilin kültürüne göre yeniden yazanlar. Alpin, Halit Kıvanç'ın *Asterix* çevirilerini ikinci grubun iyi örnekleri olarak överken, Levent Yılmaz çevirilerinin Pratt'ın "efsanevi şiirselliğine" nazaran biraz yavan kaldığını ima ediyor.

Corto'nun "kendine has sinemasal çizim kurgusu"na da dikkat çeken ve yine önceki sayıda yer alan bir başka yazıyla ilgili eleştirilerde bulunan yazıya, bir ay sonra Levent Yılmaz cevap vermiş. Yılmaz, *Corto Maltese Feleğin Çemberinden Geçmiş Laz bir Gemici midir?* yazısında müstehzi bir dille "dinime küfreden bari Müslüman olsa" demektedir çünkü Alpin talihsiz bir biçimde yazısında şöyle demiştir: "Fransızca ve İtalyanca'dan okuyan arkadaşlarımla yaptığım konuşmalarda, Pratt'ın gayet akıcı bir şiirselliği çok iyi yansıttığını öğrenmiştim. Bu düşünceyi paylaşan epey Pratt hayranı bulunduğunu belirtip, onun efsanevi şiirselliğine Türkçe'sinde hiç rastlayamadığımı aktarmalıyım." Yılmaz, yazısında haklı olarak şunları soruyor: İtalyanca'dan yapılan bir çeviri ile ilgili görüş bildiren birisinin İtalyanca bilmesi gerekmez mi ya da neden Fransızca ve İtalyanca bilen arkadaşlar bu konuda görüş bildirmezler?

Yaklaşık bir yıl sonra, Eylül 2000'de *Virgöl*'de bir Corto yazısı daha yayınlandı. Salih Selçuk'un *Corto Diye Biri* yazısında da çeviriye kısaca değiniliyor ve yazı "Ah bir de şöyle

hakkını vererek -hatasız- Türkçe'ye çevrilseydi..." diye bitiyor. Başlık *Corto Diye Biri* olsa da kahramanımız, ancak yazının sonuna doğru arz-ı endam ediyor. Selçuk, çizgi romanın "en kaba samanlık kâğıt" üzerinde yarattığı büyüyle yapıyor açılışını, sonra bir kısım çizgi roman okumazı "anormallik"le suçlayıp çizgi roman nostaljisi yapıyor. Bu arada kaliteli-kalitesiz, şehirli-taşralı çizgi roman gibi tasnifler yaptıktan sonra her iki grubu da bilen biri olarak Corto'yla, Almanya'daki öğrencilik yılları sırasında edebiyat meraklısı arkadaşı Yves sayesinde tanışmasını anlatıyor. Sonrasında okuru kısaca bilgilendiren Selçuk, *Semerkant'taki Altın Yıldızlı Ev* macerası sırasında 1921'de Türkiye'ye uğrayan ve hatta daha sonraları Enver Paşa'nın ölümüne şahit olan Corto'yu, Türkçe'ye çevirmekte geç kaldığımızı belirtiyor.

Virgöl dergisi, uzun bir aradan sonra *Keltler ve Etiyopyalılar* maceralarının yayınlanması sebebiyle bir kez daha Corto'ya sayfalarını açtı. 2004'ün Temmuz-Ağustos sayısında Mustafa Arslantunalı'nın *Çizgiroman Dünyasından* başlıklı yazısı *Etiyopyalılar* macerasında Osmanlı'nın temsiline özel bir vurgu yapsa da, yazı sonuçta bir tanıtım ve haber yazısıdır.

Altzine web dergisinin Kasım 2000 sayısında Nazlı Ökten imzalı *Corto Maltese: Hugo Pratt'ın En Gerçek Rüyası* yazarın daha çok kendi içine baktığı ve geçmişine gittiği bir yazı. Ço-cukken okunan kalitesiz çizgi romanlar, Corto'yu ona tanıştıran "hülyalı bakışlı, tarih düşkünü Parisli çocuk" ve kadınların rüyalarının peşinden gidememesi gibi noktalara değinen yazarın Corto'ya dair şu gözlemlerini aktarmadan geçmemeli: "Kimsenin kimseye ait olmadığı ama dostlukların güçlü olduğu bir dünyadır bu. Rasputin, Corto'nun düşmanıysa da aralarında hınzır bir anlaşma vardır. Kimseden tam olarak nefret etmeyiz bu dünyada, herkesi bir tarafından anlayırız bir an da olsa... Farklı paradigmaların bir arada var olabileceğini

bilmek ama hiçbirini kendi doğrusu olarak sahiplenmemek anlamında mistik ve anarşist bir denizcidir Corto Maltese. Her olasılığı yoklar, her kapıyı açar ama hiçbir yerde çakılı kalmaz."

Corto yazıları yalnızca dergilerle sınırlı kalmamıştır. Daha önce bahsedildiği üzere, farklı yönleriyle üç köşe yazısına da konu olmuştur. Bu yazıların çizgi roman literatürüne katkı yapması elbette beklenmemelidir. Öte yandan, genel gazete okuru için kaleme alınan bu köşe yazıları, Corto'nun tanıtılmasında ve tanınması yönünden önemlidirler. *Hürriyet* gazetesi yazarlarından Hadi Uluengin, 27 Haziran 1999 tarihli Pazar yazısını Corto'ya ayırmış. Uluengin, Corto'nun çizimini ve kurgusunu pek de ahım şahım bulmuyormuş. Üstelik Uluengin yazısına, Corto'dan "entel denizci" diye bahsedilmesinden yakınlıkla başlıyor ve zaman zaman, okuru sıkmak pahasına entel ve entelektüellik farkına dönüyor ve o konuyu tartışıyor.

Mehmet H. Yılmaz, *Corto'yu da Teslim Aldılar* (24 Eylül 2000) yazısında Uluengin gibi bir tutum takınarak bir taşla iki kuş vurma peşinde. Corto ile ilgili hemen her yazıda olduğu gibi kahramanımızın usturayla kendine kader çizgisi çizmesinden başlıyor ve "maalesef biz insanlar onun kadar özgür değiliz"e getiriyor sözü. "Biz faniler 'Yaşamı ve evreni kendi isteklerimize göre düzenleyememek' ve 'kendi dışına çıkamamak' gibi sorunlar yaşarken çizgi roman kahramanlarının böyle bir derdi yok" diye devam ediyor. Yazı, yazarın Internet'te rastladığı "Corto Maltese" adlı bir tatil köyü sebebiyle şu soruyu sormasıyla bitiyor: "Toprağı bol olsun, Hugo Pratt bunu görseydi acaba ne düşünürdü? Corto'nun yaşlanıp yerleşik hayata geçmek zorunda kaldığını mı, yoksa paranın sonunda dünyanın en özgür kahramanını da kendine esir almayı başardığını mı?"

Corto Maltese çizgi filminin festival programında olması sebebiyle 8 Nisan 2003'te bir Corto yazısı daha yazar: *Maltalı Corto, Canlanmış Halde*. Okyay, belli ki bütün işlerini ve yazılarını hızla bitirerek hazırlanmaktadır festivale. Önceki yazıdan kimi bölümleri noktasını değiştirmeden bu yazıya aktarmış ama vahim bir hata sonucu yazıda Oğlak Yayınları'nı Corto'nun Türkiye yayıncısı ilan etmiştir.

Bütün bu yazıların toplamından bile daha doyurucu bir Corto yazısı daha vardır Türkçe'de. Foti Benlisoy ve Bağış Erten'in *Çizgili Hayat Kılavuzu*'nda yer alan yazısı *Git Gidebildiğin Kadar: Corto Maltese* bu kitapçıkta revize edilerek yer aldığından bu yazının takdiri size bırakılmıştır.

DÜŞLE GERÇEK ARASINDA BİR MASAL: CORTO MALTESE

Foti Benlisoy - Bağış Erten - Seçkin Erdi

Çizgi romanlarda karmaşık bir bütünlük aramak, istisnalar dışında pek mantıklı bir çaba olmasa gerek. Ne de olsa asıl olan maceradır, aksiyondur, yeri göğü inleyen muktedir kahramanlardır. Zaten işin içinde kahramanlar oldukça, ne kadar girift de gözükseler, sonuçta sorunların çözümü de hep kahramanca olur. Oysa kuralı kural yapan kimi istisnalar da vardır...

Türkçe'de yayımlanmamış çok az macerası kalan Corto Maltese, hem "kahramanı" hem de konu örgüsü açısından bu söze delil olurcasına "müstesna" bir yeri hak ediyor. Daha ilk karesinde Büyük Okyanus'un dile geldiği, iyi ile kötünün arasındaki çizginin sürekli belirsizleştiği, denizaşırı bir coğrafyayı takip eden Corto Maltese maceraları, çizgi roman severlere pek de alışık olmadıkları bir atmosfer sunuyor.

Yaratıcısı Hugo Pratt'ın gizemli bir dille anlattıklarından yola çıkarsak, Corto Maltese, adı üstünde, Malta doğumludur. Babası bir İngiliz denizci, annesi ise "Cebelitarıklı Nina" lakaplı bir çingenedir. Kendi ifadesiyle beş uyruğu, iki ülkesi vardır, ancak "resmi kayıtlara" geçen tek adresi Hong Kong'dur, yani kimseye ait olmayan-olamayan topraklar. Bu hiçbir/her yerin insanı olma görünümü Corto'nun maceralarına ve daha da ötesi varoluşuna önemli bir damga vurur. O, bu dünyanın dışına yazgıdır. Belki de <https://kalel.com> macerasında

Merlin'in onu seçmesinin nedeni budur. Corto, yeni Arthur'dur. Doğaüstü ilkelerin vücuda geldiği, daha üstün bilinçdüzeyine ulaşmış -belki de bilinçdışına hâkim olma "rüş-tüne" bile sahip olmuş- bir insan olarak görülmelidir o. Nitekim bütün o anarşist süregitmesi içinde Corto, dünyanın yanılısamalarının esaretinden kurtulmuş, modern toplumun çelişkilerini gören ve bunun dışında kalmaya çalışan ama yine elinden geldiğince müdahil olmaya niyetli bir duruş sergiler.

Hayatı gibi maceraları da çok ulusludur Corto'nun: Dünyanın hemen her yerinde, Marsilya'da, Tunus'ta, İran'da, Antiller'de, New Orleans'ta, Arjantin'de, İtalya'da, Çin'de, Sibirya'da, Hindistan'da, hatta Misak-ı Milli'de bile onun yüzüne rastlamak mümkündür. Bu dünya, R. L. Stevenson'dan, Herman Melville'den, Jack London ve Joseph Conrad'dan tanıdığımız bir dünyadır ve İkinci Dünya Savaşı'na kadarki yılların hemen bütün büyük tarihsel olaylarında hazır ve nazırdır. Maltese: Çin'deki Boxer Ayaklanması, 1905'teki Rus-Japon Savaşı, I. Dünya Savaşı'nın değişik cephelerinde, Rus Devrimi'nde, İrlanda'nın bağımsızlık mücadelesinde, Afrika'daki sömürge savaşlarında, imparatorluk sonrası Çin'de ve hatta İspanyol İç Savaşı'nda Uluslararası Tugay saflarında görünür.

Gezdiği dünyalar kadar renkli kimliklerle karşımıza çıkar Corto, bunlar âdeta tek ve mutlak bir Corto'nun tezahürleridir, her coğrafyanın bir Corto'su vardır, her kentte bir dosta, her kültürde bir tekabüliyetle sahiptir, kâh bir denizci, kâh bir define avcısı, kâh bir korsan olarak rastlarız ona, ancak bütün bu Corto'lar değişmeyen bir ilkeyle tanımlanır: Corto cahildir - bilgisi bir tahakküm aracı değildir, bildiği kadar bilir, bilinemeyen bilineceklerin olduğunun farkındadır. Belki de kendi üzerindeki bütün bu kıskanılası hâkimiyeti, bu doğaüstü varoluşu belleksele ilkelerle barıstırmasında ve hikmetin hakikati karşısında saygıyla eğilmesinde yatmaktadır. Bu nedenle

yalın, mütevazı, hırstan arınmış ve asla üstün-kahraman olmayacak yapıdadır. Bütün mitolojik kahramanlar gibi kendini maceranın akışına bırakır, daldığı uykular, gündüz düşleri, konuşan kuzgunlar, esrik şamanların kehanetleri, konuşan ikiz aylar ya da bütün dünya da farklı farklı bedenlenmelerle yardıma koşan bir hayvan-insan kardeşliği teşkilatının ona yaşattığı erginlenme Corto'da bir şaşkınlık yaratmaz. "Bilmemek" onun erdemidir. "... Böylesi bir cehalet esastır -esas olmakla da kalmayıp, aynı zamanda sağlıklıdır çünkü bu cehalet olmadan deneyimin kök salacak, büyüyecek ve hayat aracılığıyla olgunlaşarak bilgeliğe dönüşecek hiçbir meyve verici etkisi, hiçbir 'yeni şey' olamaz. Yalnızca gerçekten cahil olan kişi gerçek bir bilgeliğe ulaşabilir."(1) Bu *docta ignorantia*, hem temel Budist inanışta hem de Hristiyan teolojisinde hâkim olan cehalet öğretisidir - gündelik naif "cehalet" durumundan içe doğru bir ilerleyişle, Evrensel Benlik'in kavranması Arayış'ın öznesinin saadet dolu yoludur.(2) Özne çevresinde olup biten her şeyin içinden zarif bir biçimde süzülür. Devinir, devindirir ama beyefendiliğinden hiçbir şey kaybetmez. En zor anlarında dahi, önemli mevkilerde tanıdıklarından faydalanmayı düşünmez (mesela Stalin, Onasis, John Reed, Jack London gibi karakterler Corto ile dostluklarıyla karşımıza çıkar). Bu, hep kendi başının çaresine bakabildiği anlamına gelmez aslında. Evet, bütün çizgi kahramanlar gibi o da bir biçimde macerasını sağ salim tamamlamaktadır ama her macera onda bir değişime işaret eder. Bu nedenle bazen idealist bir kahraman, bazense çıkarıcı bir para avcısı kisvesinde buluruz onu -bu giysileri giyer ve çıkarır, dünyanın yanılsamaları onun oyun arkadaşıdır, bizi aldatır, kendini aldatır, aldatılır, aldanır. Kendisini kısıtlayan her türlü bağdan sıyrılmak istemekte ama sürekli kendi elleleriyle yeni bağlar ve sorumluluklar yaratmaktadır sanki. Üstelik bir türlü taşımak istemediği sorumluluklardır bunlar

bunları taşımaktan gurur duymak istemez belki de, yaşadıklarını yazmayı öneren bir arkadaşına verdiği cevap da bu çelişkiyi yansıtır: "Eğer yazsaydım, diyelim ki becerdim, sonuçta olayları, tanıdıklarımın kişiliklerini mutlaka çarpıttırdım: Böylesi daha iyi, hikâyesiz yaşamak..." Bir Fiji yerlisi olan Cranio onun için şöyle der: "(...) Corto en uygunu, vatani yok ve çok şey bilen özgür bir insan... O da sorumluluk almak istemiyor..."

Corto daha çok bir "kader adamı"dır. Belki de bu yüzden kaderini eline almak ister. Çocukken annesinin bir arkadaşı avucundan geleceğini okurken Corto'nun talih çizgisinin olmadığını fark eder. Genç Corto ise bunu hiç dert etmez, eline bir ustura alıp avcuna uzun ve derin bir çizgi çeker. Artık onun da bir "kaderi" vardır. Kendi kaderine hâkim olan kahraman figürleri ailesinin soylu bir üyesidir Corto. Bu figürlerin hepsi geldikleri ve gidecekleri yolun farkındadır ve daha çocuk yaştayken büyük bir mucize gerçekleştirerek kendilerini belli ederler. Ancak bu kahraman, mitsel bir kudret timsali olmaktan daha farklı bir çerçevede algılanmalıdır, söz konusu olan onun tarihin neresinde durduğu, eyleyen ve eylenen konumlarına ne derece müdahil olduğudur. Kral Vortigern'in şaşaalı ancak devamlı sarsılan kulesi hakkında ifşaatta bulunan çocuk Merlin, bu ilk mucizesiyle ormanın -bilincin- derinliklerinden gelen ergin varlığını dışavurmuş, uzun yıllar Arthur'un ve ülkesinin koruyucu ilkesi olduktan sonra yine aynı derinliklere kendini hapsederek ortadan kaybolmuştur. Corto'nun hikâyesi yine bir mucize çocuk olan ve Vişnu'nun -yani tecessümü olduğu Mutlak'ın- var ettiği Yılan Kral'ı çelişkili bir biçimde ilahi gazabına maruz bırakan Krişna'nın mitinden çok, baba tarafından hemşeri olduğu Merlin'in anlatısını andırmaktadır -ortadan kayboluş zamanı ve mekânıyla bile.

Bildik kahramanların aksine çoğu zaman bencil, çıkarıcı birisi olarak gözükür o. Üstelik bu bir "süper kahraman" tevazusu da değildir. Gerçekten çıkarını düşünmektedir. Arkadaşı Prof. Steiner, bir yerliye yardım ettiği için Corto'ya "bir liderin doğmasına katkıda bulundun" der, Corto da onu "ben sadece sterlinlerimi düşünüyorum" diye cevaplar. Bunun üzerine Steiner sinirlenir ve karşılığını verir: "Senden daha romantik birini görmedim... Eminim sonbahar oldu mu, gider bir parka falan oturursun." Gerçekten de hırslı ve duyarsız olduğu anlara sık sık rastladığımız Corto, bu "fani" duygularını hep bir hüznle harmanlar. Zaten, bireysel ve toplumsal dramlar karşısında aldırmaçlık pozları takınsa da, sonuçta bu tip meselelere dahil olmaktan kurtulamaz. Ama bunu yaparken, hep kahramanlık olsun diye yapmadığı izlenimini bırakır. Görünen o ki Corto'nun algısında "beyazlar ve siyahlar" gibi bir ayrım yoktur. O da kötü olabilir ve iyi olduğu zamanlar da ender değildir çünkü bütün bu olup bitenin görüngüsel varoluşa -siz bunu modern toplum ya da kapitalizm olarak da okuyabilirsiniz- tutunan ve etraftaki fiziksel çerçevenin yok edilmesinden korkan kendi ilkel insan doğasının içsel, temel güçlerinin aynadaki yansımasından öte bir şey olmadığını bilmektedir, ancak asıl olan unsurun Arayış'ın devamı olduğu varoluş amacı, onu iyi ve kötü olma durumlarından öte bir noktaya, ütöpik bir dünyadan kopup gelmiş davranışlar, olaylar, mekânlar ve anılar ile sözde gerçek dünyanın kolajı olan maceralara taşımaktadır.

Corto bu nitelikleriyle Mr. No'yu andırır. Çoğu zaman yaptığı iyiliğin nedenini kendisi de bilmez ya da bilmemezlikten gelir. Bir keresinde Profesör Steiner kendisini niye kurtardığını sorduğunda "Doğrusu bilmiyorum... Kimbilir, belki kahramanlığa, cömertliğe inanan, soyu tükenmek üzere olan bir hanedanın son temsilcisi, yani belki de salakların şahıyımıdır!.." diye cevap verir. Zaten tam da bu bıçak sırtı denge-

nin kahramanıdır o.

Öte yandan Corto doğru bir şey yaptığına inandığında bile ironiyi elden bırakmaz. Müstehzi bir ironidir bu. Ancak onun dilinde ironi kinizme asla varmaz. Corto her şeyden önce bir eylem adamıdır ve eylemlerini açıklamak ve anlamak her zaman mümkün değildir. Yine bir kareden aktarırsak: "Seni anlayamıyorum. Bazen cömert adam edalısın... Dürüst... Sonra aniden soğuk ve hesaplı oluyorsun. Belki de yanılıyorum. Ama seni çıkar ilişkileri içinde görmek canımı sıkıyor... Sen daha çok hesaba kitaba bulaşmamış, başına buyruk, günlük dertlerin dışında birine benziyorsun."

Corto, büyücü "Altın Dudak"ın Brezilya'da zorba toprak ağalarına karşı mücadele eden Cangaçeiros'lara yardım önerisini "her şeyden önce ben ilkelere inanmam bunu bil... Evet, sana doğru gibi gelen şey benim için bir hatadır... Ahlaka gelince, ortada o dediğinden eşek yükü kadar var" sözleriyle cevaplar. O bu işi "temiz ahlaki ilkeler" için değil, "bin sterlinlik bir ahlak" için kabul eder. Ancak serüven sona erdiğinde aynı Corto'yu bu bin sterlini Cangaçeiros'lara verirken görürüz. İşine geldiği için vurdumduymaz biri gibi davranır ama işin aslının başka olduğu da meydandadır. Profesör Steiner de bu yüzden ona çıkışır: "Öyle çeliktenmiş gibi yapma. Sen de aslında içten içe masallara inanmak istiyorsun. Yoksa yalnızca kapıyı kapamakla kurtulacağın olaylara niye burnunu sokarsın ki?" Evet, büyük ihtimalle Corto da masallara inanmaktadır -hatta *Corto Maltese Sibirya'da* hikâyesinde Kulak-Ağız'la yaptığı şu konuşma daha da ötesini anlatır: "Corto ... gitmek ya da zamanda geri gitmek için şu kapıyı açman yeterli." "Bir masalda yaşamak güzel olurdu." "Senin hayatın bir masal, sadece artık sen bunun farkında değilsin. Bir yetişkin masal diyarına girdiği andan itibaren oradan asla çıkamaz." Ancak hayatın ona masal dinlemeansı veremeyeceğini gayet iyi bilmektedir. Bu yüzden ahlak, doğruluk, dürüstlük gibi temel

insani erdemleri hiçbir zaman savunur gözükmaz -bu erdemler onun ezeli ve ebedi Arayış'ında yalnızca bir evre, bir mevsimdir. Bu biraz da karamsarlığındandır. Yine de içinde bir umut taşır. Öyle olmasa 1936 İspanya'sında Uluslararası Tuğay'a katılır mıydı?

Her ne kadar ilk bakışta kendiyile barışık ve tutarlı gözükmese de, Corto da yönünü aramaktadır. *Semerkant'taki Altın Ev* adlı macerada Corto rüyasında kendisini görür. Rüyasındaki Corto, vicdanının derinliklerindeki suçluluk duygusuna hitap eder: "Seni egoizmle itham ettiklerini biliyor musun? Sorunları hiç takmıyor ve gerçeklerden kaçırıyorsun. Seni, hem ailene yönelik Katolik sorumluluğunu hem de topluma yönelik komünist sorumluluğunu hiç üstlenmemekle itham ediyorlar. Nasıl kurtulacaksın?" İşte bu ikilemi neredeyse bütün maceralarında yaşar Corto. Bir yanda inandığı ve var olması için içten içe çaba gösterdiği değerler vardır, diğer yanda ise her şeyin parayla ifade edildiği, gücün egemen olduğu acımasız bir dünya. O bu iki dünyanın arasındaki dar yolda yürümeyi tercih eder hep. Bazı dönemeçlerde bu yollar birbirine girer, kapanır. Corto engellerle yaşamaya yazgılıdır ve aştığı her engel yetişkinlik yolunda yeni bir hazine odasının kapısını aralar, söz konusu olan şey hikmetin elmasları, dinginliğin zümrütleri ve insanlığın kayıp zenginliğinin bilinçdışının karanlık duvarlarını aydınlatarak parıldayan altınlarıdır. Corto'nun gerçeküstü bütün deneyimleri bu engellerin kaçınılmazlığını imler. *Corto Maltese Sibiry'a*'da macerasında bir kâhin şaman ona şöyle der "... Senin hayatında bir ejderha var. Kara bir ejdarha..." Corto bu kehaneti her zamanki gibi soğukkanlılıkla karşılar, kara ejderha bir Çin bölüğünün adıdır ve hikâye sürer. Ancak anlam bu kadar basit olamaz. Ejderha, Doğu simgeçiliğinde merkezi bir role sahiptir. Pençesinin altında bir yuvarlak küreyle -inci tasvir edilen ejderha, hazineye bekçilik etmektedir. İmge, son ve büyük engel olan

bu bekçiyi aşmak ve hazineye ulaşmak üzerine kurulur. Kara ejderha kaosla ilişkilendirilebilir. Düzenin yeniden inşası için katledilmesi gerekir. Yuvarlak Masa Şövalyesi Owain, Siegfried, Tristan, Perseus ve en önemlisi İndra büyük ejderha katledicileridir. Owain öldürdüğü yılanla kendine ezeli ve ebedi bir dost, hayvansal ilkeyle bütünleşmesi anlamına gelen bir aslan yoldaş kazanır -Owain'in bilinen adı Aslanlı Şövalye'dir, yani aslan onu temsil eden temel unsur olmuştur, belki de biz ona Leopar-Adam Owain demeliyiz. İndra'nın katli, göğün sularını göbeğinde esir tutarak dünyadaki hayata son veren mahlûğu yok ederek hayat suyunun yeniden akmasını sağlar. Corto, Çin bölüğünün komutanını mağlup eder, bu simgesel olarak ejderhanın katlidir ve sonucunun hikâyesinin mutlu sonunu getirmesi bu simgecilik içinde şaşırtıcı değildir (3).

Daha önce de belirtildiği gibi bildik kahramanlara pek benzemez Maltese. Dünyada adaletin tecelli etmesi için mücadele eden, daima doğrunun ve haklının yanında olan biri ya da bencillikten, kusurlardan, çıkarlardan bağımsız bir kişilik değildir o -kusurludur. Belki de Umberto Eco'nun dediği gibi Corto'yu unutulmaz kılan tam da bu "çekici kusurluluğu"dur. İnsanlara yardımı dokunduğunda "kahraman" pozları takınmaz. Ne kendinin ne başkalarının aziz olmadığını bilir. İnsanlara yukardan bakmaz. Az önce kendisini öldürmeye çalışan birinin sigarasını yakarken görürüz. Doğru bildiği şeyler için mücadele eder ama kindar değildir. Kendine yönelen kötülüklerin bile altında bir insani trajedinin yattığının bilincinde gibidir. Rasputin gibi bir "cani" ile dostluğunu da ancak böyle anlayabiliriz herhalde. Kimsenin süttan çıkmış ak kaşık olmadığını bilir Corto. Zaten onun maceralarında, en acımasız katilin bile romantik bir anına rast gelmek pek mümkündür. Adalet anlayışı da kendine özgüdür Corto'nun, yerleşik kaide ve ilkeleri pek takmaz: "Eğer cezasız bir cürüm

ile sizinki gibi bir adalet anlayışı arasında seçim yapmam gerekseydi, ilkini seçerdim." Yalnızca insanları anlamaya ve tanımaya gayret eder gibidir. Hem Rasputin'in bile bütün kötülüğünün altında küçük bir çocuğun cömertliğini taşıyan kinik bir ruh yatmaktadır ona göre. Enver Paşa'nın subaylarından olan ve Corto Maltese'ye tıpatıp benzeyen Timur Şevket'e göre Rasputin bir tür hümanist filozof, Kropotkin tarzı bir anarşisttir. Rasputin'in Şevket'e cevabı ise nettir: "Anarşist mi? Sanmam... Onlar abartı derecesinde ciddi insanlar!.. Mülkiyet onlara göre hırsızlık. Hayır! Ben süsleri olmayan bir hırsızım. Bir hırsız, nokta."

Corto Maltese'in bir çizgi roman olarak diğer unsurlarına da değinmek gerekirse, Rasputin gibi muamma dolu tiplerle dolu serüvenlerde, düz, yalınkat karakterler çıkmaz karşımıza. Bir çocuğu öldürmek üzere tutulmuş bir katilin ölüm döşeginde, daha dün hırpaladığı ihtiyara son parasını verirken görürüz: "Benim için birkaç kadeh içsin... Derdim onunla değildi... Onunla arkadaş olamamak beni çileden çıkardı..." Umberto Eco'nun deyimiyle, "her şey bize anlatılan deniz yollarının ritmiyle yürür, birbirlerine ateş ettikten sonra birbirlerini seven, dostluk adına birbirini öldüren, denetimden çıkan kişilerin psikolojisi bile her sayfada, klinik ayrıntılarla, dalbudak sararak yeniden icat edilir". Serüvenlerde hep arada derede kalmış insanlar çıkar karşımıza. Örneğin Yüzbaşı Slütter, savaş sırasında Alman donanmasına yakıt temin etmek ve sabotaj eylemlerine girişmek için Büyük Okyanus'ta korsanlık yapmakla görevlendirilir. Bu emir onun ilkeleri ile çelişki halindedir. Ancak Slütter emirlere karşı çıkamaz, yapacak pek bir şey de yoktur. Sonuçta İngilizler tarafından yakalanır ve idama mahkûm edilir. Onun dramında insan, onu çevreleyen ve aslında kendi yarattığı güçlere tutsak olmuş âdeta bir oyuncak haline gelmiştir. "Emirlere karşı gelebilirdim... Ama bu, düzene, gelenekle-

re ve bu türden saçmalıkların hepsine karşı çıkmak demek olurdu... İngilizler beni üstlerimin emirlerine uydum diye kurşuna diyor, uymasaydım Almanlar kurşuna dizecekti."

Yeni Gine'den İran'a, oradan Amazonlar'a kadar uzanan serüvenlerde sömürge insanı hep ön sıralardadır. Ancak bu insanlar, sömürge anlatıları yahut oryantalist söylemin dilinden farklı olarak tarihin etkin özneleri olarak karşımıza çıkarlar. Hiçbir zaman beyazların maceralarına dekor oluşturan egzotik, yabani, çocuksu ve komik yaratıklar olarak çizilmezler. Bilakis serüvenlerin asli unsurları olarak hepsinin kendine özgü hikâyeleri vardır ve hatta serüvenler de çoğu kez doğrudan doğruya onların dünyalarına dairedir. Ayrıca bu insanlar sömürgeci beyazların yarattığı tahribatın da bilincindedirler. Örneğin Manay kabilesinden olan ve Corto Maltese'ye rehberlik yapan Aparia şöyle konuşur: "Beyazlar gelip taş ve düş arıyor... Ama onların yüzünden altın ve zümrüt avcıları da geliyor ve yerlileri öldürüyor... Bizi birbirimize düşürüyorlar, tutmayacakları binlerce söz veriyorlar ve ormanda saklanmak zorunda bırakıyorlar bizi." Söz konusu olan vahşilere özgü kör bir öfkeden ibaret de değildir. Ya devrimci yöntemlerle ya da var olan güçler dengesinin çatlaklarına oynayarak çıkış ararlar. Mesela Nijeryalı Kemikkıran, İngiliz ordusunda Almanlar'a karşı savaşmaktadır. Ona ait olmayan bu savaşta "Afrika'daki Alman sömürgelerinin sona ermesine yardım etmek için" yer almaktadır: "Savaş sona erdiğinde İngiliz sömürgelerini bitirmeye çalışırız. Bir yerlerden başlamak lazım değil mi?"

Corto'nun karakterine atfedilecek en önemli niteliklerden biri yalnız bir kahraman olmayı tercih etmesidir. Arkadaşları, dostları tabii ki vardır, hatta birkaç macera boyunca ona yarenlik eden tipler de görmek mümkündür ama hiçbiri ona yoldaş olamamıştır. Tek başına ilerlediği bu yol özeldir ve o da özel kılınmıştır. Arayış'ın yolunda ilerlediği Corto'ya *Eti-*

*yopyalı*lar'da Leopar-Adamlar tarafından ifşa edilir. Corto sorar: "Bu karanlıktan nasıl çıkacağım?" Hayvan bedenlenme cevaplar: "Kayıp zamanın izinden giderek..." Proust'un Türkçe çevirisinde bu biçimde karşılanan yol gösterici ifade Fransızca'dan "kayıp zamanı arayış" olarak okunabilir. "... Arayış yalnızca bir hatırlama çabasından, belleğin bir keşfinden ibaret değildir. Arayış, 'hakikati arayış' gibi uç bir anlamda anlaşılmalıdır. ... Kahraman belli bir anda belli bir şeyi bilmiyordu, daha sonra öğrenecekti. Sonunda kurtulmayı başaracağı belli bir yanılsama içindeydi. Bir bütün olarak Arayış'ın ritmini veren hayal kırıklıklarının ve ifşaatların hareketi buradan kaynaklanır. ... Aşkta olduğu gibi doğada ya da sanatta da söz konusu olan haz değil, hakikattir. Veya daha doğrusu hakikatin keşfine karşılık gelen hazlara ve sevinçlere sahibiz yalnızca. ..." (4) Corto'nun keşfettiği mikro-hakikatler mutlak olan Hakikat'in inşasına imkân vermektedir. Bu Hakikat hem Corto'nun hem de bütün ilkelerinin tecessümü olarak temsil ettiği insanlığın düşleriyle bütünleşmesini, onları gerçekleştirmesini sağlayacak olsa da o yalnızdır. Aynı zamanda köksüzdür de Corto. Zaten o da kendini "ben bir denizciyim, toprağa kök salan cinslerden olamam" diye tanımlar. Belki de bu yüzden hüznün hiçbir zaman eksik olmaz maceralarında. Mutlu sonlar buruk, umutlar yarım"dır hep.

Öte yandan serüvenlerde düş ile gerçek arasında gidip gelinir. Sık sık duyduğumuz bir replik şudur: "Corto, uyuyor musun?" Birçok kez karakterlerden birinin gördüğü rüya sayfalarca sürer ve çok sonra uyanır ve gerçekliğe döneriz. Örneğin *Güzel Hayaller Gölü* adlı kısa macera, neredeyse tamamen bir asker kaçağının gördüğü halüsinasyonlardan ibarettir. Bir İngiliz askeri olan Stuart, savaşın acımasızlığına dayanamaz ve sevdiği kadın tarafından ihanete uğradığını öğrenince birliğinin kasesini de alarak firar eder. Gördüğü halüsinasyonlar onu bir iç hesaplaşmaya götürür ve sonuçta sükû-

na kavuşturur. Stuart ölür. Yanında bulunan yerlilere onu neden kurtarmadıklarını soran Corto'ya reisin cevabı çok nettir: "Adam mutluydu... Güzel Hayaller Gölü'ne bakıp, her şeyi görmek istediği gibi görüyordu... Niye onu rüyadan çekip almalı, alıp da güneşin ve neşenin olmadığı bir dünyaya atmalı? Orada yalnızca gece, keder ve hastalık yok mu?" Rüyalar dizide etkili bir anlatım unsuru olarak kullanılmaktadır. Bir yerden sonra neyin rüya neyin gerçek olduğu da karışır zaten. Corto'nun kafası bile bu karışıklıktan nasibini alır: "Bütün bu hikâyenin benim ya da Rasputin'in veya aslında ben bilmeden yine ben olan bir başkasının gördüğü bir düş olup olmadığını anlayamıyorum." Hem antikacı Levi Colombia'nın da dediği gibi "düşler altındandır, gerçekler ise paslı."

Corto Maltese'in serüvenleri düşsel, büyümlü bir atmosferle örölüdür. Corto'nun dünyasından sihir henüz kaybolmamıştır. "Benim annem Cebelitarıklı bir çingeneydi, ünlü bir büyücüydü, yani şeytanlarla arası iyiydi. Babam da Cornovailles'ten geliyordu, büyücü Merlin'in yaşadığı Tintangel'da oturan bir yaşlı şeytanın yeğeniydi." Büyü, mistisizm ve kehanetler –bazen iyi, çoğu zamansa kötü etkiler bırakarak- maceralarda hiç eksik olmaz.

Biraz da dizinin çizerinden bahsetmek gerekiyor. Corto Maltese'in yaratıcısı Hugo Pratt 1927'de İtalya'nın Rimini şehrinde doğar, ancak 1937'de babasının işi nedeniyle Etiyopya'ya gider. Babasının ölümünün ardından 1943'te İtalya'ya döner. Savaşın sona ermesiyle birlikte *Albo Uragano* (Beyaz Kasırga) ve *Asso di Picche Comics* (Maça Ası) dergilerini çıkarır. 1949'da Arjantin'e gider. Avrupa'ya döndüğü 1962'ye kadar geçirdiği dönem oldukça verimlidir: "Uzun süren Arjantin deneyimim sonucunda artık coşkunluk ve içtenlik dolu bir üslubu geride bırakmıştım, olayları göreceli kılabiliyor, sergileyebiliyordum. Avrupa'ya dönüş gençlik heyecanlarının ve düşlerinin sona ermesine denk düşüyordu."

Arjantin beni olgunlaştırmıştı." 1967'de Corto Maltese'in ilk serüveni *Bir Tuz Denizi Şarkısı*'nı yayımlar. Bu dizi ona uluslararası alanda şöhret kazandırır. Pratt 1995 yılında Lozan'da bir klinikte hayata veda eder. Başka birçok çizgi diziyi yaratmış olmasına rağmen Pratt'ın adı Corto Maltese ile özdeşleşmiştir. Umberto Eco'ya göre bu özdeşlik yalnızca yaratıcı ile eseri arasındaki bağdan ibaret değildir: "Hangi kitabın tanıtımı ya da hangi olay vesilesiyle olduğunu hatırlamıyorum, Milano'da Martini'nin masalarında karşılaştık ve onu, o zamanlar yaşı küçük ama hikâyelerinin hepsini okumuş olan kızım ile tanıştırdım. Kızım, kulağıma Pratt'ın Corto Maltese olduğunu fısıldadı. Kralın çıplak olduğunu ancak bir çocuk söyleyebilirdi. Pratt'ta, Corto'nun fidan boyu, posu yok, ama yandan iyice baktığımda kızımın dediğinin doğruluk payı taşıdığını gördüm: Burnun hatları, ağzın çizgileri ve ne bileyim... Elbette Pratt *Şarkı*'nın Corto'su değil ama son maceraların o büyülü Corto'su, yani Pratt'ın o dönemlerde henüz tanımadığı Corto... Pratt hayallerinin ve kendi kendisinin ardından seğirterek kendi kendini arıyordu." Eco'ya göre Pratt Corto Maltese idi. "Tüm yaşamını anlatmıştı. Arzu ettiğince."

İspanya İç Savaşı'nda bir kere daha rastlarız ona. Bu onun son kez karşımıza çıkışıdır. Artık Corto'nun devri bitmektedir çünkü. Esasında bitmekte olan bütün çalkantıları ile "macera-perest beyefendilerin" dönemidir. Dizinin yaratıcısı Hugo Pratt'ın sözleriyle "her şeyin elektronik olduğu, yine her şeyin ince ince hesaplandığı ve sanayileştiği bir dünyada Corto Maltese gibi birinin yeri yoktur." Masalların çağı kapanmıştır çünkü...

Dipnotlar

(1) Heinrich Zimmer, *Kral ve Hortlak*, çev. İlker M. İyidoğan, Kabalcı

Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 78
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

(2) Ayrıntılı bir cehalet anlatısı için bkz. Heinrich Zimmer, *Hint Sa-*

natı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler, çev. Gül Çağalı Güven, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, özellikle s. 163.

(3) Ergun Kocabıyık, *Simgeler Sözlüğü*, çıkacak, a.g.e. s.138-139.

(4) Gilles Deleuze, *Proust ve Göstergeler*, çev. Ayşe Meral, Kabalcı Yayınevi, çıkacak, s.11 vd.

YAŞAMAK İÇİN ÖLMESİ GEREKEN ADAM: "ENVER PAŞA"

Bülent Tellan

I

Tarih gerçektir. En azından biz "tarih" kitaplarında yazılı olanların gerçek olduğunu düşünürüz. Peki diğer kitaplar? Üzerinde bir yazarın/çizerin imzası bulunan kitapların, -eğer aksi iddia edilmiyorsa- yazarın/çizerin kurgusu olma ihtimali oldukça yüksektir.

Corto Maltese, Hugo Pratt tarafından yaratılan bir karakter. O'nun gerçekte yaşadığına dair elimizde hiçbir kanıt yok. Ancak anlatılan hikâyesi o kadar etkileyici ki, keşke yaşasaydı dememek de mümkün değil. Rasputin, tarihi bir kişilik. Rus Çarlığı'nı ve Rusya tarihinin bir kısmını kendi kişisel çıkarları doğrultusunda etkilemiş bir "şarlatan". Ancak elimizde Corto Maltese'in hikâyelerindeki gibi "Keşiş" adına korsanlık yaptığına (*Bir Tuz Denizi Şarkısı*), "Hakiki Talih" adlı hazineyi aradığına (*Oğlak Burcu Altında*), Buhara'da Enver Paşa'nın askerlerini eğittiğine (*Semerkant'taki Altın Yaldızlı Ev*) dair hiçbir bilgimiz yok.

Kurgulanmış hikâyelerde gerçek tarihi kişiler ile karşılaştığımızda neye inanmalıyız? Tarih kitaplarında anlatılanlara mı, yoksa hikâyelere mi? Çizgi roman okuru neye inanır?

II

Corto Maltese, 10 Temmuz 1887'de Malta'nın LaValetta şehrinde doğmuştur. Üstesiz BADES Kitap Arşivi: <https://gite.borgdenizci.net/>

nesi ise Sevilla doğumlu, "Cebelitarıklı Nina" lakaplı bir çingenedir. Babasından dolayı İngiliz uyrukludur. Resmi kayıtlara göre Antiller'in Antigua şehrinde ikamet eder. Dünyanın hemen her yerinde, Marsilya'da, Tunus'ta, İran'da, Antiller'de, New Orleans'da, Arjantin'de, İtalya'da, Çin'de, Sibirya'da, Hindistan'da, hatta Misak-ı Milli sınırları dahilinde bile rastlamak mümkündür Corto'ya (Benlisoy ve Erten, 2002: 192). Avcundaki talih çizgisini babasının usturası ile kendi istediği gibi uzatan Maltese, 1910'lardan İkinci Dünya Savaşı'na kadarki yılların neredeyse bütün büyük tarihsel olaylarında hazır ve nazırdır: Çin'deki Boxer Ayaklanması'nda, 1905'teki Rus-Japon Savaşı'nda, Birinci Dünya Savaşı'nın çeşitli cephelerinde, Rus Devrimi'nde, İrlanda'nın bağımsızlık mücadelesinde, Afrika'daki sömürge savaşlarında, imparatorluk sonrası Çin'de ve hatta İspanyol İç Savaşı'nda Uluslararası Tugay saflarında görünür (Benlisoy ve Erten, 2002: 192). Gerçek hayatta çok farklı konumlarda bulunan çok sayıda tarihi kişiliğe Corto Maltese'in hikâyelerinde rastlamak mümkündür: Herman Göring, John Reed, Joseph Çugaşvili ya da bilinen adıyla Stalin, Butch Cassdy, Sundance Kid, Kızıl Baron, Amiral Kolçak, Enver Paşa.

III

Semerkant'taki Altın Yıldızlı Ev macerası Ege Denizi'nde bir adada, Rodos'ta başlar. Corto, Lord Byron'un gizlenen anılarını aramaktadır. Rodos, 12 Ada ile birlikte İtalyan işgali altındadır. Büyük İskender'in hazinesinin yerini anlatan Byron'un anılarını bulur ancak, Turancılar tarafından kendisine ikizi gibi benzeyen Timur Şevket ile karıştırılır. Gürcistan'da doğan ve Osmanlı ordusunda subay olan Şevket, Dünya Savaşı'nın ardından Bolşevikler'in desteğini almış, Doğu Halkları Kongresi'ne katılmasının ardından da Bolşevikler'e karşı Turancı bir ayaklanma başlatan Enver Paşa'nın saflarına katılmıştır.

Corto, İskender'in sakladığı Pers Kralı Kyrus'un hazinesini bulabilmek için, bir Grek vazosundan çıkmış gibi görünen Cassandre'nin kardeşinin teknesi ile Tarsus'a doğru yola çıkar. Zorlu bir fırtınanın ardından karaya çıkarlar ancak bir grup asker kaçağı Türk ile onların esiri olan İngiliz aktör John Bull ve Fransız aktris Marianne'e rastlarlar. Corto, Türk asker kaçaklarının elinden kurtulur, İngiliz ölür, Fransız kadın kaçar... Corto, kısa bir yürüyüşün ardından küçük bir şehre ulaşır. Mevlevi Dergâhı'na başvurarak *Semerkant'ın Altın Yaldızı Evi* de denilen hapishanedeki dostu Rasputin'i kurtarıırken kendine yardım etmelerini ister.

Corto içtiği nargilenin de etkisiyle garip bir rüya görür. Rüyasında kendi kendini ziyaret eder. Garip bir tartışmanın ardından gelen ikinci ziyaretçisi Semerkant'ta tutuklu olan Rasputin'dir. Ancak rüyadan uyanan hapisteki Rasputin olur. Bu arada Corto'yu Şevket zanneden Ermeni komitacılar dergâhı bombalarlar, Corto kurtulur ama dervişlerin imamı ölür. İmain son nefesinde "dostu için zorluğu göze alan kişi hangi dinden olursa olsun yardımı hak eder" der.

Corto, Adana'dadır ve Van'a gitmeye çalışmaktadır. Rodos'ta onu Şevket ile karıştıran, Turancılar'ın liderlerinden Bahyar ile karşılaşır. Zor durumdan kurtulmak için sık sık yaptığı gibi Bahyar'a da hazineden pay önerir. Bu arada Fransız aktris Marianne tekrar ortaya çıkar. Birlikte Karagöz tiyatrosuna giderler. Kuklalardan biri (Beberuhi) tıpkı Rasputin'e benzemektedir. Çıkan kavgada kendinden geçer, geçmişindeki kadınları hatırlayıp dururken Van'a giden Şevket'in Kürt askerlerinden oluşan bir konvoyun içinde uyanır. Kürtler, Büyük İslam Federasyonu oluşturmaya çalışan Enver Bey'in (ay-yıldızlı bayrak kullanan) Panturancı ordusunda Ermeniler'e karşı savaşmak için Van'a gitmektedirler. Askerler, Corto'yu, parası, eşyaları, hatta kendisi ile özdeşleşen denizci şapkası dahi olmadan Van'da bırakırlar.

Burada Yezidiler'den yardım alan Corto, maceranın başında gelecek ile ilgili kehanetleri ile yolculuğa çıkmamasını öğütleyen Cassandra'dan sonra ikinci kâhin ile karşılaşır. Şeytan'ı daha önce Afrika'da gördüğünü söyleyen kâhin, Corto'ya meyvelerini yiyemeyeceği bir ağaç göreceğini, yaşamak için ölmesi gereken kişi ile karşılaşacağını ve gölgesini yitireceğini söyler. Kehaneti tam olarak anlayamayan Corto, kendinden yardım isteyen bir Yezidi'nin yardımı ile Van'dan ayrılır. Yolda buluşması gereken kişilerin bir ağaca salkım salkım asıldığını görür. Kehanette sözü edilen, meyveleri yenilmeyen ağacın ne olduğu belli olmuştur. Ancak sınırı geçtikten sonra şeyhleri Hasan Sabbah'ın yeniden doğduğuna inanan bir grup Haşhaşi'nin eline düşer.

Bu arada Rasputin, hapishanede Şevket ile karşılaşır. Başlangıçta onun Corto olduğunu zannetse de yediği dayak aklını başına getirir. Şevket ile anlaşılan Rasputin, hayatının bağışlanması karşılığında Enver'in Panturanist ordusuna asker yetiştirmeye başlar.

Buhara Hanlığı ile Türkistan sınırındaki Semerkant'ın Altın Yıldızlı Evi'ne ulaşmak için oradan oraya sürüklenen Corto, en sonunda yanındakiler ile birlikte Kızılordu'nun eline düşer. Corto'yu kurşuna dizilmekten kurtaran 1907 yılında Ancona'da tanıdığı "Jo" olur. O tarihlerde gece bekçiliği yapan Joseph Çugaşvili, Ekim Devrimi'nin ardından Sovyetler Birliği'nde Halk Komiseri Stalin olacaktır. Corto, Kızılordu komutanını ikna eder, "Jo" ile telefonla görüşür ve serbest kalırlar.

Hikâyenin ilk sayfalarından başlayarak adından sıkça bahsedilen Enver Paşa, 101. sayfada okurun karşısına çıkar. Şevket, askerleri yetiştiren Kaid Rasputin ile Enver Paşa'yı tanıtır. Enver, Rusya'ya ve onu destekleyen bütün geçici hükümetlere karşı savaşacağını söylediğinde, Rasputin ricatı örgütlemekten bahseder. Ona göre bu yeteneksiz askerler ile bir

savaşa girmek çılgınlıktır. Enver'e de dediği gibi, Rasputin Rusya'da doğmuştur ama onun milliyeti paradır. Enver ise "bu çılgın serüvende" kendine yardım edecek "deli"lere ihtiyaç duymaktadır. Halbuki Rasputin çoktan Şevket ile anlaşmış ve alayın kasasını ele geçirme planlarına başlamıştır bile.

Rasputin bir şanssızlık sonucu Şevket'in yanından ayrılır ama Corto ile karşılaşır. Şanssızlıklar peşini bırakmamaktadır. Enver Bey'in birliklerini dağıtmayı hedefleyen Kızıldü'nün Ermeni taburlarının saldırısına uğrarlar. Ermeni birlikleri geri çekilirler. Enver Paşa, başarının Rasputin'e ait olduğunu ama meselenin kendisi ile Ermeniler arasında olduğunu söyler. Atı Sultan'a biner, "Şimdi hatalarımızın bedelini ödeyelim... Elveda beyler her şey kismet" dedikten sonra yalın kılıç, atını Ermeni taburunun üzerine sürer. Birliğin komutanı makineli tüfeğe ateş emri verdikten sonra vurulan Enver Paşa'nın yanına gider. Kılıcını ve kalpağını alır, askerlerine seslenir: "ENVER BEY ÖLDÜ!!!" Geçmişi ile hesaplaşan, adının yaşaması için ölmesi gerektiğini düşünen bir kumandan "onurlu" bir biçimde ölmüştür. Corto ikinci kehanetin de ne olduğunu anlar böylece.

Corto ve Rasputin, Şevket'in çetesinin peşinden giderler. Yine kimin görmeye başladığı kimin bitirdiği belli olmayan rüyalar görürler. Annesinin bir sözünden ötürü kendi kendisi ile karşılaşmanın ne kadar korkutucu olduğunu düşünen Corto'yu bu kâbuslardan kurtarmak dostu Rasputin'e düşer. Enver Paşa'nın ordusundan çaldıkları ile kaçan Gürcistan doğumlu eski Osmanlı paşası Şevket, Rasputin'in tabancasından çıkan kurşun ile ölür. Kâhinin üçüncü kehaneti de böylece gerçekleşmiş olur. Corto, her yerde karıştırıldığı Timur Şevket'ten (gölgesinden) kurtulmuş olur.

Corto ve Rasputin, bu kez hazineyi bulabilmek (ve mace-rayı bitirmek) için yollara düşerler. İskender'in, güneşi simgeleyen altın küre biçimindeki bir dağın içine Kral Kyrus ha-

zinesini eritip sakladığına ilişkin "büyük altın" efsanesinin peşinden (belki de maceraları arasında en uzun yolculuğu yaparak) giden Corto, hazineyi yalnızca görmek ile yetinecektir. İçine girdikleri mağarada (bir kibritin yanması kadar geçen sürede) gördükleri hazinenin hayal mi yoksa gerçek mi olduğunu asla bilemeyeceklerdir.

IV

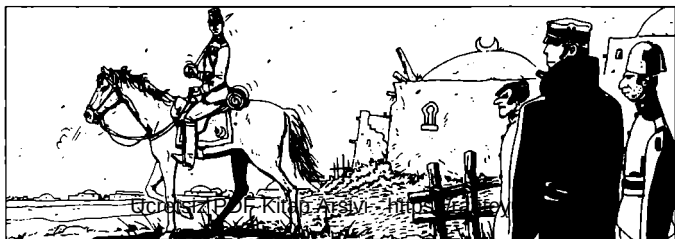
Enver Paşa, Pratt'ın anlattığı gibi ölmemiştir. Kızılordu'nun işgal ettiği Türkmenistan'da, Buhara Hanlığı'nın da desteklediği Cedidçi hareketin (çatışmalardan geriye kalan) bir avuç askeri ile bir Kurban Bayramı'nda bayramlaşmış, peşlerindeki Kızılordu müfrezelerinin makineli tüfek ateşinin üzerine yalınkılıç at (kıratının adı, Sultan değil Derviş'tir) sürmüştür. Corto'nun macerasındaki gibi peşinde Kızılordu'nun Ermeni taburları yoktur. Hatta çatışmaya girdiği Kızılordu subayı öldürdükleri kişinin kim olduğunu bile anlayamaz. Üniforması, kılıcı, kalpağı yerel halktan çok farklı olan bu subayın el konulan eşyaları Moskova'ya gönderildiğinde öldürülenin Enver Paşa olduğu ortaya çıkar.

Peki, çizgi romanda anlatılandan farklı bir gerçek olması nasıl yorumlanmalıdır? Hugo Pratt'ın geniş hayal gücüne mi bağlanmalıdır yoksa çok da önemli değil midir bu ayrıntılar? Tarihe bir bilim olarak baktığımızda, anlatının gerçekten farklı olması, olayları anlatı üzerinden öğrenecek olanları yanlış yönlendirdiği için yapılan bir tahrifattır. Ancak Pratt'ın macerası (hikâyenin birçok yerinde Türkler, Kürtler, Ermeniler, Yezidiler, vb etnik gruplar iyi ya da kötü biçimde işlendiği halde) Enver Paşa'ya Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi tarih tezlerinden daha başarılı biçimde yaklaşmıştır. Enver'i unutturmaya, unutturamazsa kötölemeye dayalı resmi tarih anlayışına rağmen, macerayı okuyanlar Enver'in yaptığı iç hesaplaşmayı, ideallerinin yaşaması için ölmesi gerektiğini

fark edeceklerdir. Yalnızca bu nedenle bile Pratt'a bir Türk okurunun teşekkürünü bu satırlardan iletmek gerektiğine inanıyorum.

Kaynaklar

Benlisoy, Foti ve Erten, Barış (2002) "Git Gidebildiğin Kadar: Corto Maltese", der. L. Cantek, *Çizgili Hayat Kılavuzu*, İletişim: İstanbul.

Serüven

Çizgi Roman Araştırmaları Dergisi'nin

3. sayı armağanıdır.

Ayrıca parayla satılmaz.

<http://www.hicli.org>